

haladni. A folyómederhez legközelebb eső dombhát markánsan kiemelkedik környezetéből, és az egykori víz szinte csaknem teljesen körbefolyta. Ezen a dombháton helyezkedett el a régészeti lelőhely, melynek felszíne szántott volt. A domb É-i és Ny-i oldala meredeken lejt a vízfolyás irányába. A folyómederből kiágazó kisebb fok/öböl zárja le annak területét. Viszonylag nagy kiterjedésű területen elszórtan találtunk felszíni leleteket, az edénytöredékek között egy faragott kötőredéket is találtunk.

A terepbejárás során 9 edénytöredéket találtunk, a lelőhely közepes intenzitású. A leletek között volt egy apró kavicsos és homokkal soványított, vízszintesen levágott peremű Árpád-kori cserépbogrács peremtöredéke, valamint egy gyorskoronon készült, homokkal soványított edény aljtöredéke is. Két zöld mázas töredék jelzi a középkori település nyomait.

RÉVÉSZ LÁSZLÓ – SZALONTAI CSABA

192. Pusztaszabolcs, Szűcs-tábla (KÖH 82541)

(Fejér megye) Ő?, N?, Kö

A Százhalombatta–Pusztaszabolcs vasút korszerűsítéséhez készített hatástanulmány 2012. évi terepbejárása során a vizsgált vasúti nyomvonal legvégén a fővonalról leágazik az ún. dunai-újvárosi szárnyvonal, melynek ugyancsak új vonalvezetése lesz az első 1,5 km-en. A nyomvonal bejárása közben a Dohányos-ér É-i partjával párhuzamosan, hosszan elnyúló dombháton egy kis kiterjedésű ő- vagy népvándorlás kori, és egy középkori település nyomait találtuk meg. A lelőhely Pusztaszabolcs D-i szélétől mintegy 200 m-re található. A vasúti fővonal a 492 hm szelvényben kettévág egy markáns, ovális alakú dombot, mely 7–8 m-rel emelkedik ki környezetéből. A dombocskára egy Ny–K irányban, a folyómederrel párhuzamosan elnyúló dombháton található, felszíne fokozatosan lejt DK felé. A dombhát É-i oldala ugyancsak mély fekvésű, jórészt vízzel borított lehetett. A gerinc szélessége alig éri el a 100 m-t, és mindkét oldalán meredeken lejt a széle.

A felfedezett lelőhely a vasút főszármányától 260, a most meglévő dunai-újvárosi szárnyvonal töltésétől pedig 160 m-re, D-re található. Felszíne szántott. A terepbejárás során 13 edénytöredéket találtunk, a lelőhely nagyon ritkának tűnik. A leletek között volt néhány darab homokkal soványított, kézzel formált, jellegtelen szürkésbarna színű oldaltöredék, illetve oldaltöredék, melyet egy esetben ujjbenyomkodással díszített borda, másik esetben pedig kis bütyök díszített. A középkori darabok között korongolt, rádlimintás oldaltöredék, sűrű vonalköteggel díszített, belül sárga mázas, sárga színű töredék, világoszöld-fehér mázas darab, és barna mázas, profilált peremtöredék is volt a díszítetlen darabok mellett.

RÉVÉSZ LÁSZLÓ – SZALONTAI CSABA

193. Püspökmolnári, Közép-dűlő IV. (KÖH 64640)

(Vas megye) U, Ró

2012. november–december folyamán, Püspökmolnári külterületének K-i részén, a Közép-dűlőben láttunk el régészeti szakfelügyeletet egy kavicsbánya bővítés mellett.

A földmunka során 12 régészeti objektum került elő, amelyből egy római (11. obj.), 11 neolitikus volt. A jelenségek mind-egyike faszenes-paticsos folttal jelentkezett. Az objektumok közül egy kisméretű munkagödörrel rendelkező, hosszúkas,

neolitikus kemence emelhető ki, ami mellett néhány kerek gödör és cölöplyuk került elő. Utóbbiak közül 4, ÉK–DNy-i irányú sorba rendeződött. A jelenségek nagyjából egyenletesen helyezkedtek el a bányászat céljából lehumusztolt terület ÉK-i kétharmadában.

HORNOK PÉTER

194. Regöly, Általános iskola (KÖH 22990)

(Tolna megye) LT

Csötörés munkagödörben, a Szabadság u. 1. számú ház előtti részen, 2012. július 2-án két kelta kemence maradványait figyeltük meg. A betöltésből gazdag és változatos kerámiaanyag került elő, amelyben a kis pohártól a hombárig a legkülönbözőbb méretű edények töredékei voltak. A kemencék fala rendkívül erősen, legalább 6–8 cm vastagon átégett.

SZABÓ GÉZA

195. Regöly, Kölcsey u. 34. (KÖH 72001)

(Tolna megye) V

Egy különleges – később áldozati állványnak elnevezet – bronzlelet lehetséges lelőhelye után kutattunk Regöly környékén, 2011 februárjában. Ekkor szembesültünk a Strupka-Magyar házaspár birtokában lévő, Kölcsey u. 34. sz. ház telkén egy kora vaskori halomtorzó lepusztult állapotával. A lelőhelyen, már az 1990-es években, többször is jártunk, azonban az eltelt idő alatti pusztulás mértéke azonnali beavatkozást tett szükségessé. Már az előzetes terepszemlénk idején különlegesen díszített edények töredékei; festett, faragott csontlemezek; olvadt bronzdarabok kerültek elő. Egyértelművé vált, hogy a halom leletmentésével nem várhatunk tovább, a leomlott földet, a még feltárássra váró rétegek anyagát át kell szitálni, és tudományos alapossggal meg kell kutatni az egész tumulust és környeztet. Ehhez megkaptuk a telek tulajdonosainak hozzájárulását is. A februártól zajló előkészítő munkák során, tavaszra már előtűntek a halomsír még érintetlen rétegei. Szerkezeti szempontból jól elkülönült a külső, 5–10 cm-es rétegekben felhordott, és erősen ledöngölt, ma is betonkeménységű, leletmentes külső rész, és a belső, rengeteg leletanyagot tartalmazó, égett rétegsor. A cölöplyukak, gerendanyomok alapján jól követhető volt, hogy a legalább 13×13 m nagyságú, központi térben lévő, gerendából épített, boronafalú, deszkapadlójú szentélyépületet kívülről oszlopokkal vették körbe, melyeknek közét ágakkal, vesszővel töltötték ki, s ennek döngölték neki – legalább mintegy 3 m magasságig – a halom külső, döngölt köpenyét. Ez a támfalrendszer az épületet védte az óriási földtömeg oldalirányú nyomásától – különben az összeroppant volna. Az elszenesedett gerendarabok arra mutatnak, hogy később az egész építmény kigyulladt, leégett. Azonban az eredeti járászinten megfigyelhető iszapoldási csikok alapján az is jól követhető, hogy az így kialakult katlant még hosszabb ideig nyitva hagyták, s a továbbiakban ide hordták be az újabb és újabb szertartások erősen megégett, régészeti leletekben hihetetlenül gazdag maradványait. Végül az egész kultuszhely fölé, mintegy 60 m átmérőjű és 8–10 m magas halmot emeltek. Ilyen szerkezetű halomsírra eddig az európai területéről nem ismertünk példát, csak Belső-Ázsiából voltak adataink arra, hogy a szentélyt is a halom alá temették.

A három telken álló halom maradványán két gazda csak a fűvet kaszálja, a harmadik udvarban azonban a rendszeres szántás a mintegy félig átnyúló központi tér áldozati rétegeit és a szentély épületének megmaradt részeit pusztítja folyamatosan. Ha ezt a folyamatot nem sikerül azonnal megállítani, akkor a központi rész egyetemes kultúrtörténet és az európai őstörténet szempontjából is egyedülálló leletei, régészeti emlékei megsemmisülnek.

Az előkészítő munkák és a feltárás során, átszítálva minden elbontott réteg földjét, sorra kerültek elő az újabb és újabb, geometrikus díszű csontfaragványok, bronz lószerszámdíszek, háromtollú nyílhegyek és pikkelypáncélok lemezei. E tárgyak párhuzamai részben a Kr. e. 7. századi, belső-ázsiai nomád népek hagyatékában, főként a mai Kazakisztán, és az attól keletre eső területeken találhatók meg. A kerámialeletek egy része pedig a helyi, kelet-alpi kora vaskori Hallstatt-kultúra népe által használt edényformák és díszítések felé mutat. Jelentős azonban a rendkívül magas technológiai ismeretekről tanúskodó, hihetetlenül vékony falú, legtöbbször feketére, vörösre, narancssárgára vagy barnásra égetett, sugárirányban bordázott kis talak aránya is, melyek kis-ázsiai hatások alatt formálódtak. Az egyik legfontosabb lelet, a kezdet és a vég istenének egyetemes kultúrtörténeti szempontból is jelentős, kétféjű csontfaragványának művészi kivitelezése olyan magas fokú tudásról tanúskodik, amely alapján mindenképpen csak szakműhelyben készülhetett, mint ahogy a Regölyben talált további, sorozatban gyártott csontfaragványok többsége is. A vizsgált korszakunkban még csak formálódtak az itáliai műhelyek, a legjobb minőségű sorozattermékek zöme a Földközi-tenger K-i medencéjének műhelyeiben készült.

A regölyi halomból számos, a keleti harcmodorhoz és felszereléshez tartozó vasfokos, pikkelypáncél, nyílhegy és lószerszám egyértelműen egy harcos, lovas, keleti eredetű, számos szempontból a szkítákkal rokon vezető rétegre utal. Ugyanakkor a szkíta állatstílus helyett, a geometrikus díszítés a meghatározó, mind a kerámiaedényeken, mind a szakműhelyekben sorozatban gyártott csontfaragványokon. A Kis-Ázsia felé mutató erős kapcsolatok, ugyanakkor a szkíta díszítőművészet hatásának hiánya miatt feltételezhető, hogy útjuk során a Fekete-tengert D-ről kerültek meg, és sodortak magukkal ottani népelemeket. Ez magyarázhatja a regölyi leletek között megfigyelhető geometrikus és orientalisztikus elemeket is. Hérodotosz (V.9.) leírása alapján a Dunántúlt elfoglaló népességet a kis-ázsiai eredetű *sigynnák* egyik csoportjával, a római kori forrásokban említett pannonokkal lehet azonosítani, akiknek a regölyi halom a törzsi temetkező- és kultuszhelye lehetett.

SZABÓ GÉZA–FEKETE MÁRIA

196. Sajókeresztúr, Hatrendes (KÖH 84891)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) U

A településtől ÉK-re, mintegy 1,5 km-re, a Sajótól K-re, a Kis-Sajó Ny–DNy-i partján fekvő lelőhely Pusztai Imre leletbejelentése nyomán vált ismertté, 2012 novemberében. A bejelentő egy kiemelkedésen, kb. 50×50 m-es területen, neolitikus kerámia- és bronzkorbeli tárgyakat gyűjtött. A lelőhely pontos kiterjedése nem ismert.

CSENGERI PIROSKA

197. Sajókeresztúr, Margit-táblától DNy-ra (KÖH 85189)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) U

Szintén Pusztai Imre önkéntes gyűjtőmunkájának köszönhetően ismerhettük meg a lelőhelyet, mely a település határáról K-re, a Sajó bal partjától mintegy 1,2 km-re, egy enyhe kiemelkedésen található. Az előkerült telep a középső neolitikum időszakára tehető.

HAJDÚ MELINDA

198. Sajónémeti, Várhegy (KÖH 16279)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) LT, Á, Kk

A tavaly megkezdett szondázó jellegű feltárásokat folytattuk a Múzeum munkatársaival. Ennek során újabb kutatóárkot nyitottunk, ezúttal a vármagtól D-re, a kettős sáncot és árkot átvágva, ahol megállapítottuk, hogy a külső sáncvonulat a természetes homokkő lefaragásából alakult ki, míg a belső egy több mint 2 m vastag, mesterséges feltöltésű sánc, amelyet a leletek és érmék alapján a 15. századra keltezhetünk. A sánc tetején nagyobb mennyiségben találtunk kisebb-nagyobb kődepókat – feltételezhetően a várvédők gyűjtötték össze, parittyák számára, illetve egyszerűen kőhajigálás céljából. A sáncokon ugyanakkor nem találtunk palánkfal nyomára utaló cölöplyukakat.

A vármagtól Ny-ra lévő, előretolt védműben egy kisebb szelvényt nyitottunk, annak ÉNy-i részén. A védmű pereme alatt egy szisztematikus rendszerben sorakozó, dupla cölöplyuksort azonosítottunk, mely egy faszervezetű palánk nyomára utal. Ennek belső oldalán egy sziklába vájt alapozási(?) árkot fedeztünk fel, mely feltehetően egy magasabb épülethez tartozhatott. A szelvényből előkerült 15. századi leletek és érmék a század közepére, azaz a huszita megszállás éveire utalnak, így joggal feltételezzük, hogy a bratri zsoldosok emelték ezen keletre, fa-földszerkezetű védművet a vár előterének és megközelítési útvonalának fedezésére, tűzérési tűz alatt tartására.

Egy további kisebb árkot is nyitottunk a védmű alatti, gyűrűszerű teraszon, melyről kiderült, hogy egy korábbi, őskori erődítés árka, amit a 15. századi husziták feltöltöttek és egy járószintet alakítottak ki rajta. Az árok első, részleges feltöltődése vaskori, kelta leleteket rejtett, így a várhegyen őskori megtelepedéssel is számolhatunk, amit a későbbi, 13. századi és még inkább a 15. századi várépítéshez kapcsolható tereprendezések erőteljesen elpusztítottak.

SZÖRÉNYI GÁBOR ANDRÁS

199. Sajópálfala, Eperfasor melletti part (Rovnya 2.) (KÖH 63278)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B

A településtől ÉK-re, a Sajópálfala és Sajóvámos határán fekvő lelőhely Pusztai Imre leletbejelentése nyomán vált ismertté, 2012 októberében. A bejelentő egy kisebb erdőhöz ÉNy-ről kapcsolódó szántóföldön, 60×20 m-es területen, nagy mennyiségű bronzkori kerámia- és bronzkorbeli tárgyakat gyűjtött, melyek a kora bronzkorból (zsinegdíszes elemekkel) és a késő bronzkorból származnak. A lelőhely pontos kiterjedése nem ismert.

CSENGERI PIROSKA